

דיסטופיה יהושע בסיפור גאות הים ديستوبيا يهوشع في قصة فيضان البحر

"Joshua's dystopia in the story "The Flood of the Sea

أ. ايمان لفته عزيز

قسم اللغة العبرية/ كلية اللغات/ جامعة بغداد/ بغداد/ العراق

iman.aziz@colang.uobaghdad.edu.iq

Iman Lafteh Aziz

Department of Hebrew Language/College of Languages/University of
Baghdad/Baghdad/Iraq

المستخلص

دأب الادب منذ القدم على توثيق التجارب الانسانية وصقلها بأسلوب جمالي، يخدم قضايا اخلاقية ومجتمعية تنظم سلوك الفرد في المجتمع. وفي العصر الحديث ظهر نوع من الادب يتنبأ ويحذر من نتيجة الانظمة الشمولية التي تحكم بعض المجتمعات وهو ادب الديستوبيا، انتشر الاخير اكثر في الادب العالمي المعاصر وهو الامر ذاته في الادب العبري، اذ يعتبر الجيل الادبي المعاصر للأدباء اليهود في الارض المحتلة هو جيل ادب الديستوبيا.

في قصة "فيضان البحر" للاديب أ. ب. يهوشع هناك ديستوبيا تمثلت بشمولية النظام وقمع الفكر وفقدان الفردية، كثف يهوشع فيها الرموز والاشارات لبيئة ديستوبية فاقدة للإنسانية ظاهرها بطولة ومثالية وباطنها تيه في قيمة البطولة لفرد فاقد الهوية ولأنظمة تضحي بابنائها لقضية نهايتها الى كارثة اذ لم تستدرك بحلول تتناسب ومعطيات المكان والزمان الانبي وليس لقوانين جاهزة من سنها لا يتعامل معها الان.

ان يهوشع قد جاد بفريدة من فرائد الادب العبري انذاك في وقت كتابتها وأعاد تحذيره عند اعادة نشرها وصدقت نبوءة ادبه بما آل اليه مجتمعه اليوم في ٢٠٢٦.

الكلمات المفتاحية: أ. ب. يهوشع. فيضان البحر.

ديستوبيا. الادب العبري الحديث

Abstract

Since ancient times, literature has consistently documented and refined human experiences in an aesthetic style, serving ethical and social causes that regulate individual behavior within society. In the modern era, a genre of literature has emerged that predicts and warns against the consequences of totalitarian regimes governing some societies: dystopian literature. This genre has become increasingly prevalent in contemporary world literature, including Hebrew literature. Indeed, the contemporary generation of Jewish writers in the occupied territories is considered the dystopian generation.

In the story "The Sea Flood" by A. B. Yehoshua, a dystopia is presented, characterized by the totalitarianism of

the regime, the suppression of thought, and the loss of individuality. Yehoshua employs a wealth of symbols and allusions to depict a dystopian environment devoid of humanity. Its outward appearance is one of heroism and idealism, while its underlying reality is a profound sense of loss regarding the value of heroism for an individual lacking identity, and for regimes that sacrifice their own people for a cause destined to end in catastrophe. This catastrophe will only occur if solutions are found that are appropriate to the realities of the present time and place, rather than relying on pre-established laws that are no longer applicable. Joshua produced a masterpiece of Hebrew literature at the time of its writing, and reiterated his warning upon its republication. His literary prophecy has proven true, foreshadowing the state of his society in 2026.

Keywords: A.B. Joshua, flood, dystopia, modern Hebrew literature

הקדמה

בעולם הקודם היו הטקסטים בכל אורכם אם היו בעל פי פשוט כמשלים, או אפוס כמאה אלף בתי שיר כמהאבהארטה הם כולם מספרים על מה שהיה או מה בהווה, אך בספרות החדשה ובמיוחד עם ספרות המדע הבדיוני התחיל הספרות להתנבא בעתיד שעולם המכונות משתלט בחיי בן אדם, אך עם המאה העשרים והתגברות השתלט המדינות בחיי בן אדם הופיעה ספרות הדיסטופיה שמתנבאה על עתיד חסר אנושית כתוצאה למשטרים טוטליטריים. היא ספרות משקיפה את הפחדים מהעתיד, היא מתארת התמוטטות החבריות מחוקים מאבדים חיים הטבעיים של בן אדם, מציירת הנפש והיא מתווצרת בתבניות קובעות בלתי מערכות

מוסריות קרובה לקטסטרופה והשמדה. בנושא הבחנתי נסיון הסופר א. ב. יהושע כדוגמה מיוחדת במינה, הסיפור "גאות הים" שפרסם ב 1962 וחזר לפרסם ב 2009 כאזהרה המאשרת את מה שדווח במשך זמן רב.

חשיבות הרעיון של המחקר באה מחשיבות הסיפור במשמעותו בזמן פרסומו כסיפור שמאופיין מחידושים בסיפורת העברית החדשה ובדור גל חדש אז, לפיכך המבקר גרשון שגד אמר: הסיפור "גאות הים" מן הסיפורים שחוללו מהפכת בנורמות הספרותיות והתימטיות והביא למפנה של ממש בסיפורת העברית (הארץ), גם פרסומו מחדש אחר 46 שנה בסוף העשור הראשון של המאה האחד עשרים עורר את סקרנותי הספרותית, ויתר על כן, האירועים העכשוויים שמתרחשים עכשיו ב2026 במקום המציאותי שכתב לו הסופר.

על הסיפור והקובץ הסיפורי נושא המחקר ישנם הרבה מאמרים ומסות, אך במסגרת החיפוש שלי אף אחד מהם לא לוקח הנושא של המחקר שלי והוא הדיסטופיה בסיפור גאות הים של יהושע, על רוב הם מתארים היצירה באנרכיזם, הסימבוליזם, קיומית בסיפור או ישנם לימודים השוואיים פוסט מודרניזם, יתר על כן, אני גם נסיתי לחקור הסיפור הישן בנסיבות העכשוויות בעיקר שהוא סיפור דיסטופי ישן ששוב פרסם בגל הדיסטופי הכעשווי בספרות העברית החדשה.

מטרת המחקר לבסיס קונספט חדש לדיסטופיה יהושע ובמיוחד בהופעתו בשנים חיו האחרון במחנה הפוסט ציוני התומכים לאמץ חידושים בהנחות יסוד הציוניות ולמצוא פתרונים מתאימים עם המדינות הערביות מסביבם. באמת, יש לי גם מטרה ספרותית ואנושית ביכולת הספרות

בהבחנת הסכנה בחברות, והכוח של הסופרים האצילים להקדים הפתרונים המוצלחים לניצול בן אדם מההתמוטטות בכל צדדי החיים. המחקר בודק בסימלים וצריך לחיבור היסטורי לכן אני מחייבת בשמוש גישה אנליטית תיאורית לפירוש סמלי הסיפור ואת משמעותם.

מבוא

אברהם. ב. יהושע סופר העם והזרות והאסתטיקה האמנותית

הסופר יהושע נולד בירושלים ב 1936 למשפחה מסורתית, לאחר שירותו הצבאי וגיוס גדוד הצנחנים של הנח"ל, והשתתפותו בפעילות התגמול ובמלחמת סיני, הוא חזר לירושלים והתחיל בלימודי הספרות העברית והפילוסופיה באוניברסיטה העברית בירושלים. ב 1963 נסע לפריז והיה המזכיר הכללי של ההתאחדות העולמית של הסטודנטים היהודים. ב 1967 חזר לפלסטין ושהה בחיפה ועבד באוניברסיטת חיפה כדיקן הסטודנטים, גם הוא היה ממייסדי המכינה קדם אקדמית שקלטה המתנדבים והסטודנטים היהודים שהיגעו לפלסטין בעקבות מלחמת ששת הימים. עם הזמן הוא נטש את פעילות האדיניסטיבית והחל ללמד בחוג לספרות העברית והשוואתית ולאחר שנים קיבל תואר פרופסור, הוא כתב פרשנויות מקוריות ליצירות של עגנון, של קפקא ואחרים, מסות על ענייני ספרות ומוסר, גם היה לו כתיבה פובליציסטית ודעה ברורה בעניינים הקשורים בסכסוך הישראלי-ערבי, הוא היה איש שמאל מובהק שחותר ליישוב הסכסוך על ידי ויתור על השטחים למען השלום, נכנס יהושע לעמק שורשי הסכסוך בדרכים פסיכולוגיות להבין את נפש העם הישראלי ולבטא דעות לא שגרתיות על הזהות

היהודית החמקמקה. יצירותיו הספרותיות כוללת קובצי סיפורים, רומנים, מחזות, מסות פוליטיות ומסות ספרותיות. הסיפורים שלו מתרחשים בניתוק מוחלט מזמן ומקום מזוהים וכמו מרחפים בחלל קיומי נטול שורשים, הם התרכזו במציאות הישראלית מבלי לאבד את אופיים האנושי האוניברסלי, יהושע ידוע כחדשן המשתנה והמתפתח ללא הרף, הוא היה קשוב לשינויים בחברה הישראלית ונסה לתת להם ייצוג בכתיבתו הספרותית, יצירותיו הספרותיות תורגמו לעשרים ושמונה לשונות ונכתבו עליהן מאות המאמרים, דוקטורטים, ספרים וגם ימי עיון בפלסטין ומחוצה לה. זכה יהושע לפרסים מקומיים ועולמיים... נפטר יהושע ב 2022 (לקסיקון הספרות העברית החדשה).

בתחילת חייו של יהושע היה חינוכו חילוני-ציוני בזיקה סוציאליסטית (סימניה), לשאר ימיו התגבשה השקפת עולמו ודעותיו ביצירותיו מתוך אידיאולוגיה, הוא נחשב לפעיל שלום אחרי מלחמת ששת הימים והביע ביקורת על המדינות של השלטון ביהודה, השומרון ועזה, בעבר הסביר כי הוא כתושב ישראלי חש אחריות למציאות המדינה, ולכן כאיש תרבות מוכר שהוא מאמין בחובתו לשתף את דעותיו בפומבי. (הספרנים)

א. ב. יהושע היה סופר העם באחריותו לבעיות המתרחשות בהווי הישראלי בפלסטין, הוא היה אומן הזהות שהייתה לו השקפה שונה בפרשת הזהות היהודית שראה כי רק היהודים שהיו בארץ פלסטין הם היהודים באמת, הוא היכר באסתטיקה האמנותית בכתיבתו הספרותית בפלסטין ובעולם, בנושאו האנושיות שמגיעים

לתוך הנפש, בסגנונו המיוחד בכל כתיבתו הייחודית.

Dystopia הדיסטופיה

האנציקלופדיה של הרעיונות הגדירה את הדיסטופיה כסדר מפלצתי, הוא מעורר חרדה, ומבנה דעת, תמונה או טקסט מערער עקרונות הסדר ההרמוני בחיים, הוא אנטי אוטופיה, הוא ראי עקום, שמעורר חלחלה, הוא המראה השלילי למציאות האוטופיה, ואם האוטופיה היא ניצחון החברה האידאלית, הדיסטופיה היא סבל היחיד בתוך המסגרת הטוטלית (אינצקלופדיה של הרעיונות).

המונח דיסטופיה

השתמש המונח לראשונה במחצית המאה השמונה עשר על ידי האנגלי ג'ון מיל סטיוארט (1806-1873) בנאום מול פרלמנט בשנת 1868, אך השמוש הספרותי במונח הופץ במאה העשרים המבקרים השתמשו המונח דיסטופיה והתכוונו ליצירת הסיפורית שמתארת החיים בחברה הושחתה מהביטויים החומרניים וסובלת מסכסוכים פוליטיים וחברתיים שליליים, עד נמוג הערכים האנושיים לפרט מול גורמי החמדן והמנגנון (سارجنت. 2016. ص 33).

מטרת הדיסטופיה

בשרטוטה הסיפורית לביקורת ההשלכות השליליות שתהו בגלל הקבלת נוסחים מסוימים של רעיונות אידיאליים, זאת אומרת, הטקסט הדיסטופי כולל מרחק בקורתי חריף ונותן אזהרה מתוצאות אפשריות מאידולוגיות מסוימות במציאות (توماس. 2010. ص 127).

תפקיד הדיסטופיה

בעידוד האדם להתבונן במציאות בסגנון ביקורתי, היא עושה זאת באמצעות תיאורה למציאות עתידית שלילית, שזרועיה של מציאות

מאיימת זאת טמונים בהווה, גם היא מעוררת האדם לשלול את המציאות מתוך הבנה כי המגמות המסוימות של ההווה עלולות להביא עתיד רע יותר (הספרייה הווירטואלית)

חשיבות הדיסטופיה

חשיבות הדיסטופיה טמונה בהיותה מאמצת את הדמיון כי הוא ביקורת עקיף לחברה ולמשטרים השונים, ספרות הדיסטופיה מכוונת את הציה הביקורתית למעמדים בעולם האמיתי והיווצרת עולם לא מוכר רב דמיוני (توماس. 2010. ص 127).

הדמיון הדיסטופי

מבוסס על רעיונות יסודיים כוללים ניגוד או סכסוך בין פסיקות חברתיות ורצונות אישיים, ובמצב הדיסטופיה היד העליון הוא לפסיקות החברתיות, באופן מסתורי המוסדות הרשמיים כמו הכנסייה, בתי הספר והמשטרה שתעצר הרעיונות, הדמיון וההתנהגות וזאת מקבע את הפרטים בתחום מוגבל להביע את השקפותיהם השונות, ובאחרונה היא נשענת על פעולת מעקב ולשלוט עליהם (توماس. 2010. ص 128).

מאפייני הדיסטופיה

רוב הטקסטים הדיסטופיים מאפיינים בחוסר האנושיות, המשטרים טוטליטריות ואסונות סביבתיות ועוד דברים שמובילים לירידה קטסטרופלית בחברה, גם לרוב החיים הסינטיים שחיו אותם הפרטים הם תוצאות מהמערכת הפוליטית שמטרתה הנהגת החברה באופן העמיקת רעיונות מסוימים והנסיון להפכת הפרטים עותקים דומים (ماركيوز. 1988. ص 28).

הם מתוארים מצב חברה דמיונית, משוחתת ומפחידת, נקודת התחילה בהווצרת עולם הדיסטופיה היא הסבל אם היה הסבל כלכלי,

חברתי, סביבתי, מוסרי, דתי או תרבותי (القماح.
2018. ص 51).

מאפיינים נפוצים בחברות הדיסטופיות
מכלול האנציקלופדיה היהודית ציין שחברות
דיסטופיות ביצירות שונות מתאפיינות ב:

- חברה היררכית וישנה הפרדה בין המעמדות
היא מוחלטת וגם בלתי ניתנת לשינוי.
- המערכת של התעמולה הממשלתית משוכנעת
את האזרחים שחיים תחת שלטונה הם של
הטובים והצדיקים.
- בקרב האזרחים ישנה קונפורמיות חזקה כי
הייחודיות האישית וחוסר שביעות רצון
מהמשטר הן בלתי רצויות.
- קידוש לדמות האב הנציבת מולם.
- העולם מחוץ המקום של היצירה הוא פחד או
תיעוב.
- הפרטים במקום בעלי מעמד נמוך סובלים
ממערכת ענישה חסרה חוקים להליך הוגן
ושימוש בעינויים.
- המעקב מתמיד מהממשל על האזרחים
הנמצאים תחת.
- הרוב במקום הם העניים החיים בתנאי חיים
קשים והמיעוט הם עשירים. (המכלול)

Sea flood הסיפור גאות הים

הסיפור "גאות הים" היא נובלת יהושע
שפורסמה לראשונה ב 1962, מספרת על בית
כלא נידח ומבודד הממוקם על אי שהיה מוצף על
ידי הים, המיתקן מופעל בהצלחה בעזרת סלם
היררכי על 21 אסיר מוגזרים למאסר עולם
ושישה סוהרים: רב סוהרים, ארבע סוהרים
ותיקים וסוהר טירון שלפני חודש סיים את
ההכשרה לתפקיד. כותרת הסיפור מתייחסת
לעלילה המוזרה – דבר שהיווה חידוש בסיפורת
הישראלית באותה תקופה – שבה רב הסוהר

והסוהרים נמלטים ומשאירים הסוהר הצעיר לבדו
מול אסון טביעת האי עם האסירים, פעולה זרה
ואין תסבר לה כי הסוהר הצעיר התעלם את
החוקים של ספר התיקנות ואינו הציל את עצמו
ושאר האסירים לגורלם, בסוף הם ניצלו את
שנתו וסגרו עליו בית הכלא, וותרו אותו על אף
שהוא לא וותר אותם (הספרייה החדשה).

סף הכותרת גאות הים

הכותרת באיזה יצירה ספרותית היא מהפינות
החשובות ומשפיעות בנרטיב בכלל, ומהיסודות
שצריך להסבירם בלימודי הספרות כאשר
הבחירת הסופר לכותרת לא בא באופן ספונטני,
אלא הוא מתכוון אותה, והיא מתווצרה שאילה
בעייתית בזמן שטקסט הוא בתור הסקרנות
המדעית סביב הטקסט, היא מעוררת הרגש
לקרוא הטקסט או לוותר אותו (حمداوي. 1997.
ص 108).

הכותרת "גאות הים" נותנת השראה שהמצב
נכנס לפאניקה סביבתית כצפוי למצב נורא רמז
לו יהושע במהלך הסיפור.

אמרה העיתונאית זנדברג: מזג האוויר בסיפורי
יהושע הראשונים הוא לא רק רקע, אלא הוא
אחד הגיבורים הראשיים, והכותרת "גאות הים"
מביעה מזג אוויר קיצוני שמנביא על משבר מה,
יהושע יוצר בו משוואה בין הופעה אקלימית
ומשבר מצד אחר, ישנו מצב שערורייתי אך
אנושי, הקורא יכול להפליג בדמיונו לדווחים
ממוראות אפוקליפטיים ממשבר האקלים מעובדים
לספרות יפה (הארץ), הגאות שמסביב האי
סוערות בהתאמה לסערה הבאה מצד אחר, סערה
שתשמיד המפעל וטובעת כל המצויים בו, עם
המשמעות של הכותרת ישנן הן מילות הפתיחה
הממליאות בדבר נורא:

"כבר שבועים ימים שסערה משתוללת באיים הדרומיים, ומיום ליום מתמירה היא יותר. לפתע הכל מתערפל וגושי עננים ספוגי מים נחים על המישור כערמות של צמר גפן מלוכלך. סופת ברד צלולה וררה מטאטאה את השממה ומצליפה ממושכות בבנין בית האסורים האפור" (יהושע. 2009. עמ' 61)

נשען יהושע על הכותרת והפתיחה של הסיפור כחומרים סביבתיים שמשפיעים הרבה בצדדי החיים והסביבה להצגת בעייה רעיונית אחזה את מחשבתו במשך קבוצת "מות הזקן" – שכוללת הסיפור הזה – בעייה משפיעה הרבה בצדדי החיים של יהושע או מה הוא תמיד התעניין בכתיבתו והוא המצב האנושי בחברתו. האוויר והסערה הם רמזים לסכנה חושש בה יהושע לגבי החברה, גם הטקסט תגובה לשנות סער ופרץ של גילו גל חדש בשנות סוף החמשים ותחילת שנות הששים ואירועי התקופה היא שהסעירו את החברה בישות והמשבר האידיאולוגי שחוו גילו, האוויר החברתי שתרם בשגשוג הסיפור הפוליטי-אקטואלי בכיוון להפנות אל המצב האנושי שם ולהתעניינות בהגשמת מחשבת היוצרים בהשפעת הפילוסופיה האקזיסטנציאליסטית שהביעו אותן בצורה לירית, סימבולית ואלגורית על מצב האנושי בחברה הציונית אז (מעמקים: קיצור תולדות).

המבקר דרור משעני ציין: כי הסיפור הכפול מאפיין לא מעט ביצירותיו של יהושע (הארץ). ובעניין הזה אומרים שהטקסט הדיסטופי כולל ספקולציות לוקחות מסבות מציאותיות לרוב הן תוצאה למצב מה, לכן סופרי הספרות הדיסטופית רואים בסוג הספרותי הזה כאמצעות להתנבא חברתי ופוליטי יותר מהיותו סתם ספרות, הוא מתכוון להנהגת הקוראים אל מגמה אידיאולוגית מסוימת (عبد الجواد. د.ت. ص 6).

התורן הגיבור שלא גיבור

בדרך כלל הגיבור בטקסט הדיסטופי הוא בן אדם כנוע תחת משטר טוטליטרי, הוא נאמן לחוקי המשטר שחי בו, אך ביום מתרחש דבר מה שמבדיל את אמונותיו ומורד במשטר (אזאאט), וגם הגיבור בסיפור הוא בחור ציתן לממלכתו ולשליחותו נטול עליו תפקיד על אי נידח לשמור בבית סוהר, אחר הגיעו בחודש אחד מציע לו רב הסוהרים להישאר בבית הסוהר עם האסירים, ורב הסוהרים ושאר הסוהרים נמלטו מהים הסוער והטביעה: "כשנודע לי שבי בחר רב הסוהרים מכל אנשיו, אני נדהם. כמעט נופל לרגליו מוכה אושר, נושך את שפתותי שלא תתמלט זעקת חמדה מגרוני" (יהושע. 2009. עמ' 63)

התורן מאושר שישאר במקום ומוכן לעשות כל מה שנדרש ממנו ובאופן פעיל כי כל התעניינותו הייתה בתפקידו ואמונתו בחשיבות התפקיד הזה. ובנושא הזה אמר חוקר הספרות דרור משעני: כי הגיבור בסיפור גאת הים הוא אדם מתאבד במשך הסיפור באטיות ובשטיתיות, אבל הוא אומר לעצמו ולקוראיו שהוא עושה משהו אחר, נענה לציווי מוסרי, ממלא את שליחותו(הארץ). וזה גם נובע ממאפייני הטקסט הדיסטופי שהתפקיד או נקודת המבט של הגיבור הם תמיד ממעמד לגיבור בעל רמה נמוכה בפירמידת המשטר .

לרוב עלילת הסיפור הדיסטופי היא ההתפכחותו של הגיבור, תהליך של גילוי סודות ושקרים השלטון, אך בסיפור זה התורן היה גיבור נאמן משך כל הסיפור לשלטון, הוא אינו גואל את עצמו או רוצה להתאבד עם האסירים, כל התעניינותו הייתה למה שנטול עליו, עד אין מתגלה את מחשבתו הפרטית או רצונו, החשיבה

שלו הייתה היא עושה מה שנטול עליו: "האם יש תקנה המתירה לסוהר להרהר בלבו בשעת תפקידו? אינני יודע... סוהר צעיר המבקש כל כך להצטיין בשירותו... " (יהושע. 2009.

עמ' 60, 62)

נדמה לי כי התורן בסיפור מציג יהושע עצמו או מה רצה יהושע להציג מבני דורו בחברה בישות בהיותם מוגבלים במשטר: " בגלל הטובות קלות של תנועה חפשית במסדרונות ושוטטות לעת ערביים במישורים סביב בתי האסירים עלולים לחשוב שאנו הסוקרים חפשים אנו, ולא כן הדבר. גם אנחנו אסורים, אך מרצוננו.

עדיין חפים אנו מעוון" (יהושע. 2009. עמ' 68)

התורן צופה בקטסטרופה סביבתית בלי תגובה, הוא חיי בתבנית מסוימת וקובעת מוקדם ונטול עליו לעשות בלי חשיבה, הוא בודד בלי יכולה למנוע הקטסטרופה, התורן במצב דיסטופי חוסר אונים לשינוי אותו, הוא רואה הסער והטביעה קודמת ועומד שותק בלי רצון להציל עצמו או האסירים כי הוא מעוצב לתפקיד קבוע, כמו אין לו חיים פרטיים או הוא לא בן אדם ישנו זכות לחיי החיים הטובים, ובזאת הוא דומה לרוב דמויות הסיפור הדיסטופי שאין לא כוח מול המשטר הקיים, הוא כמו קורבן בחשיבת המשטר: "זאת אני יודע, יכול אני אפילו לתקוע כדור במוחי, אבל מה ארעיל בזה, האם זה מה שנדרש ממניו האם יעצור דבר זה את בריחתם את ההרים" (יהושע. 2009. עמ' 77)

יהושע מצייר התורן בגירעונו מול מצב דיסטופי נוכחי ומזהיר לטביעה מקיפה בעתיד.

המקום דיסטופי הקיום בית הסוהר באמצע כותביה הכתיבה הדיסטופית שימשה משהייתה יותר ופוליטית חברתית כספקולציה

לשמה. זאת אומרת, טקסט דיסטופי הוא ספרות טקסט דו-משמעוית, הכותב מסמל לדברים להם הצגה מסוימת במחשבתו, והמקום שמציירו יהושע הוא בית סוהר על אי נידח טבע בעבר כמה פעמים: "מיומנים אלו נודע לרב הסוהרים על גאות הים, על הסימנים שנותן הטבע לפני הגאות, ועל כוחם של המים המהרסים. שלוש פעמים נשרף בית האסורים הזה, נהרס כליל, נבנה מחדש. זאת ידעתי אפילו אני- הצעיר- מתוך לימודי בתולדות בתי הסוהר. אבל לא שיערתי בנפשי שסערה זו המתחוללת בימים האחרונים, ורוח ציקלונית זו שמסעירה את הקורות, היא היא שתבוא אלינו שוב את גאות הים העתיקה" (יהושע. 2009. עמ' 61)

ובהיסטוריה היהודים נשבו היהודים מפלסטין בראשונה לכבל על ידי נבוכדנצר ב 586 לפני הספריה והושמד בית המקדש הראשון, והפעם השני היה הגירוש הרומי מפלסטין על ידי טיטוס ב 70 לספריה והושמדו ירושלים ובית המקדש השני, ובשנת 135 לספריה גרש הרדיאנוס את היהודים מירושלים והשלישי היה תחילת התפוצה הגדולה ליהודים מפלסטין לארצות העולם.

יהושע מתאר באלגוריה את המציאות של הארץ פלסטין (הארץ הנכבשת) ונותן אזהרות לעתידה, המצב של המקום שחיים הם בו הוא מקום מקיפות אותו גאות ים שתשמדו: "עדיין אלה רק מים שובבים, שכובשים בתמהון וכלאחר יד את המישור שאינו מתנגד להם. אלה רק גשמים ראשונים שיוצרים קו עקום הנכון ליסוג מכל אבן ראשונה שנקרית על דרכו, ולהתגמש לצורך שלמות הארץ הנכבשת" (יהושע. 2009. עמ' 69).

המשיך יהושע במשך כל הסיפור מתאר את הסכנה הקרובה, הסכנה שישנה זכות במקום שלה הוא מתוודה בזכות הים הגואה ונדמה לי אין הים הגואה אלא הפלסטיניים שאינם מספיקים למרוד בכיבוש את ארצם: "הנה הם מגיעים עד לקצה החומה, עולים לעיה, מציפים אותה ובעשרות מפלים נוצצים משתפכים אל תוך החצר, מכסים את המרצפות ומגיעים במהרה עד לקיר בית האסירים עצמו, מלקקים את האבן האפורה, חורשי רעה ובטוחים בנצחונם.... זרמים הים אינו פוסקת. דומיית עולם גדול. הים הגואה אינו אלא חוזר למקומו. לעולם הוא מציף את אשר כבש לו פעם. אל יתרעמו עליו אם הוא שב על עקבות פשעו הקדום" (יהושע. 2009. עמ' 70) ואנו יודעים כי הסיפור נכתב אחר החוויות שחיו בה היהודים מהעם הפלסטיני ואמונת האינטלקטואלים כמו יהושע כי מהפכות העם הפלסטיני לא יפסקו.

"מחר יום האחרון- כך מסופר באגדות. זאת ההימלטות המושלמות ביותר. ההימלטות הנכונה. אין כל ספק" (יהושע. 2009. עמ' 71) אין ספק אצל יהושע שההימלטות קרובה אם לא יסכימו על ההחלטה לחיי העם היהודי עם העם הערבי באיזור, במיוחד שהסופר יהושע היה מתומכי פתרון מדינה לכל אזרחיה ותהיה מדינה יהודית וערבית יחד ולא מדינה יהודית מרחקת הערבים מקיומם הגאוגרפי וההיסטורי ואנושי.

רב הסוהר ראש הסולם ההיררכי
המבקר יוסף אורן ציין במאמר לאחר הפרסם מחדש לסיפור "גאות הים" כי הבכיר שהוא בראש הסולם ההיררכי דומה בפיזיונומיה שלו נמוכי קומה, שמנים ובעלי מראה דוחה גם הוא נראה גרוטסקי בבגדים הגדולים ממידות גופו, שבעזרתם הם מסווים את עליבות המראה

החיצוני שלו, גם בעיניו משתקפת תאוותנות המסבירה את הקפריזיות במעשיו ובהחלטותיו, שעקב הסערה העומדת להביא את הגאות לאי מעביר רב הסוהרים את האחריות על בית האסירים לפרח הסוהרים שהיה חסר נסיון (מעמקים: ממרדנות לאנכריזם)

יהושע תאר מי שנותן את ההוראה בבעל מארה והתנהגות בן גוריונית: "הוא יושב על יד שולחן הכתיבה שלו, ער בכל שעה משעות הלילה. קצן קטן קומה בגיל העמידה, ששערו כסוף ופניו יבשות ומחמירות להפליא. איש אסכולה ישנה אותה אני מעריץ." (יהושע. 2009. עמ' 61), הוסיף אורן כי: קווי הדמיון הסיפור הזה מסייעים לבסס להם פירוש, הקשור את העלילה למציאות הישראלית בסיסת בזמן שבו נכתבה והתפרסמה, זאת אומרת, יהושע המחיש את מצבה של מדינת ישראל בשנות החמישים, את העולם שנשלט על ידי חוקים שאבד עליהם הכלח ואשר מונהגים על ידי בכירים שאינם מסוגלים לחולל ביוזמתם שינויים כלשהם בהתנהלותם (מעמקים: ממרדנות לאנכריזם).

כנראה שיהושע כתב הסיפור לצריכה המונית בחברה הוא מזהר את קוראיו מהאידיולוגיה הציונית הבן גוריונית. הוא בא ב"דמות שמיצגת דור הצעירים שהיו מאוכזבים מהבכירים, שראו במנהיגיהם והחלטותיהם שיטה אינה הגיונית, הם כשלו במנהיגותם בשעת מבחן, הם הגיעו למחשבה שחל מועד הדיח ממעמדם של הוותיקים מדור העליות דור בן גוריון" (מעמקים: ממרדנות לאנכריזם).

אולי יהושע היה מזהר מהמשיך המדיניות של הישות הציונית עם הערבים שהם מסביבם והסכנה שלהם קרובה והיא תבוא בלי ספק.

במיוחד שהיה נודע באמנותו במדינה דמוקרטית ליברלית לכל אזרחיה, הוא מזהר מדיסטופיה נוכחית, יהושע מפליג בקוראיו בעולם קטסטרופלי נורא, מתנבא באסון משמיד כל מה ניסו לשמור עליו, הבכירים ציירו מדינה אוטופית במדיניותה מול העם היהודי, עם משך השנים המצב בישות הציונית נהפך לדיסטופיה, חברה מפחדת מעתיד, מצב של חוסר אונים מול המציאות בעת ההוא. יהושע נתן לנו צורה אפלה ביותר איך הפרט מקביע במשטר לוקח ממנו את חירותו, רגשותו, נוכחיו ועתידו. בדרך כלל הדיסטופיה מדברת על העתיד מתוך הציג חיים מאבדים את הפרטיות והאהדה, מטרתה הזהר מתופעות שכבר קיימות עד שאין פעולה לחדול אותן או מעמד מוסרי ומעשי נגדן. הספרות הדיסטופי מתאר סוף האנושית, הרגשות, החירות, הבחירה והסבלנות.

ספר התקנות מערכת חסרת האנושית

המשטר בספרות הדיסטופי אינו רק רקע ארגוני אלא, הוא כלי בקרה מרכזי משומש כדי ליצור את המציאות, שעבוד את הפרט ולהגדיר מחדש של האמת. הוא מהפיך את הפרט למספר או תפקיד, הוא לרוב משטר אינו מובן. ובסיפור מדבר הסוהר הצעיר עליו בצורה אלגורית: "מספר הוא לי על התקנות המורים לרב הסוהרים להימלט ביום צרה עם אנשיו מבית האסורים, לנעול את האסירים בתאיהם ולהפקיד עליהם שומר אחד או שניים, מתנדבים, הראויים לתפקידים" (יהושע. 2009. עמ' 62), בנושא אמר המבקר אורן כי: "בפתיחת הסיפור מבליט את נאמנות הטירון לניצבים מעליו בהיררכיה, שמעמדם מעוגן ב"ספר התקנות" של

בית הסוהר, המפרט כל מה דרוש להפעלת שם באופן תקין וחוקי" (מעמקים: ממרדנות לאנכריזם) ועם אמונות הסוהר הצעיר בספר, אך הוא אומר: "אקרא בספר התקנות, עכשיו אני מבין כמה גדול הוא המחוקק שעשה אותו כספר שירה, שאפשר לקרוא בו מזמורים על מזמורים ולהיעשות שלו באמת, קרוב אל כל שהוא רחוק ממך" (יהושע. 2009. עמ' 78) גם הוא הגדיר אותו כספר מזמורים וחלומות מקרב את הרחוק וזה סוג של לעג ממערכת המשטר כי ההוראות או החוקים ההופיעם בספר אינם הגיוניים: "הפרידה קצרה ביותר ואין בה סימן של התרגשות, שהרי היחסים קפואים במסגרת התקנות" (יהושע. 2009. עמ' 63) ו"אף שהדיבור בינם לבין עצמם אסור הוא על פי התקנות" (יהושע. 2009. עמ' 63), הספר הזה מארגן כל חיי היושבים בבית האסירים, ספר קרוב למקודש ביישום הוראותי והכל מסדר לפי חוקיו: "אבל אני יודיע שאין היוםם אלא פירושים לספר התקנות שהוא העיקר" (יהושע. 2009. עמ' 66). ספר התקנות הוא הספר שהסוהר הצעיר הרבה לדבר עליו, הספר שמבקש ממנו להשאר בבית האסירים כדי להשגיח על הרוצחים הקשישים עד שתבוא הגאות ותטבע האי. היה סיפור של פטריוטי לפי הבעת המבקר דרור כי הוא צריך למלא בדקות אחר תקנות הממלכה, ספר שהוא הוגה יומם ולילה (ארץ). ספר התקנות כאן צורה לדיקטטורת המשטר כי מבקש מבן אדם לנטוש מאנושיותו, הוא רק כלי תגובה לצווי וחובות מההנהגה העליונה. הדיסטופיה כאן מייצגת בלגן הזהות האנושית של בן אדם בחברה הפוליטיקה הציונית. דיסטופיה יהושע היא שחיתות הפטריוטי ושחיתות הפרשה.

ועל כן הוגדר יהושע עי ידי המבקר אורן כסופר הבכיר במחנה "השאננים לציון" מחנה השלום – מחנה סופרי השמאל – המבטאים ביצירותיהם את ההשקפות של מחנה השלום בפוליטיקה הישראלית, הם הפיצו רעיונות אנרכיסטים המבטאות שאננות לגורל ציון, גם הוא הוסיף כי בסיפור תיאור אלגורי להרגשת הישראלים אז שהיו מבודדים מהעולם, מנותקים מהמתרחש בבירות האירופיות ונתונים במצור של המדינות הערביות. יתר על כן, הצעירים בחברה היהודית בעת כתיבת הסיפור היו מחנקים ומייאושים הממצב הקיים וציפו לשינוי שיבטיח להם עתיד אחר טוב מהנוכחי (מעמקים: ממרדנות לאנכריזם). נדמה לי כי בעת ההוא 1962 ובעת חדש 2009 כאשר פרסמו מחדש יהושע מזהר על משבר בפוליטית המשטר הקיים וצריך לשינוי כי הקטסטרופה מסביבם .

סיכום

ישנו מה אומר שהמאה העשרים היא התקופה הזהבית של ספרות הדיסטופיה, גם יכול לאמור שהמאה האחד ועשרים היא התקופה הדיסטופית המעשית בגלל המלחמות וההשמדה בכל העולם, ונדמה לי שזה אחד מסיבות שוב פרסומו לסיפור נושא המחקר.

ברצוני לומר שסיפור זה זכה בחשיבות רבה בעת פרסום הסיפור ב1962 אז, הוא היה מחידושי הסיפורת בגל חדש המשמרת השנית בדור המדינה, ועם פרסומו מחדש ב2009 בגיל החמישי של דור המדינה המכנה ב "הגל הדיסטופי", במיוחד שמה התנבא בו הסופר יהושע מאסון תתרחש בחברה היהודית בפלסטין בגלל המדיניות הציוניות אם הן בקרב הישות, או הן עם העמים מסביבו בעת כתבתי המחקר הזה 2026.

מסקנות

1. **הספרות הדיסטופי** מעלה שאלות מוסריות ופילוסופיות עמוקות סביב הצדק, החירות והחוויה האנושית.
2. **המטרה מהטקסט הדיסטופי** הוא לניתן דגש כשלונות החברה ועוולה, מצייר עולמות של עריצות והתדרדרות ואי שוויון חברתי.
3. **הדיסטופיה יהושע** בסיפור מייצגת בלגן הזהות האנושית של בן אדם בחברה הפוליטיקה הציונית .
4. **דיסטופיה הסיפור גאות הים** כוללת רוב מאפייני הדיסטופיות הספרותיות בכל העולם, אך היא התאפיינה בדמיונו של יהושע המיוחד למציאות בישות הציונית ואת הפרטיות שלה.
5. **הדמות הראשית גיבור דיסטופי** מייצג מהות המרד הדסטופי, אך מרד בלי תוצאה, ואולי הוא השמיד הפרט לעצמו, הוא הפרט המאבד את זהותו ואנושיותו ומוגבל בחוקים אינו מבינם במדה, הוא קורבן למען הממלכה שהיא רמז למשטר.
6. **המקום** הוא דמיוני ככל ההטקסטים הדיסטופיים, מקום מושלט במשטר טוטליטריות.
7. **הזמן** בסיפור הדיסטופי בכלל בעתיד, אבל בסיפור גאות הים הזמן המקובע הוא רק זמן קרוב לאסון, המשמעות הוא נותן טקסט מפתח לאורך הזמן.
8. **תחילת וסיום** הסיפור היא עלילה מוזרה בזמן כתיבת הסיפור, אבל הם טיפוסית לעלילת הסיפור הדיסטופי הזרה במהותה: משליטה טוטליטרית, אובדן האינדיבדואליות,

מעקב קבוע, אשלית האידיאליזם, הפחד והמרד.

9. ישנם רב הסוהרים בעליון הסולם היררכי המרמז בו לדמות ניכרת במחשבה הציונית ובמשמעות המדיניות הציונית הישנות שמובילות החברה היהדי לאסון סופי.
10. אני מגדירה דיסטופיה יהושע בסיפור גאות הים כפעמוני אזהרה להצלת מה שנשאר מאנשיו.

דיסטופיה יהושע בסיפור "גאות הים"

פרופ': אימאן לפתה עזיז

מחלקת השפה העברית\פקולטת השפות\

אוניברסיטת בגדאד

בגדאד\ עיראק

Email:

iman.aziz@colang.uobaghdad.edu.iq

תקציר

מאז ימי קדם והספרות ממשיכה בתיעוד את נסיונות בן אדם ועיצובם באופן אסתטי, משרתת בעיות מוסריות וחברתיות מארגנות התנהגות הפרט בחברה, ובעידן החדש הופיע סוג ספרותי מתנבא ומזהיר מתוצאות המשטרים הטוטליטרי שמשליטה על החברות והוא ספרות הדיסטופיה, האחרונה התפשטה ביותר בספרות העולמית העכשווית, גם אותו דבר בספרות העברית החדשה כי הגל הספרותי העכשווי לסופרים היהודים בפלסטין הוא הגל הדיסטופי.

בסיפור "גאות הים" של הסופר א. ב. יהושע ישנם מאפיינים לספרות הדיסטופיה מטוטליטריות ודיכוי ואיבוד הזהות האישית, הרבה יהושע הרמזים והסמלים לסביבה דיסטופית גם היא

איבדה האנושיות, כפשוטם אליפות ואידיאליזם, אך מהותה איבוד לערכי האליפות של פרט מאובד את זהותו, ולמשטרים נותנים בניהם קרבנים לבעייה סופה קטסטרופה אם לא ימצאו פתרונות מתאימות ונתוני המקום והזמן העכשווי, וותר החוקים והתבניות הישנים שמי יסד אותם איננו חיי בהם. יהושע נתן יצירה ממופת הספרות העברית החדשה בעת כתיבתה ושחזר אזהרתו כאשר פרסם אותה מחדש, ולדעתי את נביאתו של יהושע התממשה בחברתו היום ב2026.

מילות מפתח: א.ב. יהושע. גאות הים.

דיסטופיה. הספרות העברית החדשה.

Abstract

Yehoshua's Dystopia in the story "The Flood of the Sea"

Prof. Iman Lafta Aziz

Department of Hebrew Language /
College of Languages / University of
Baghdad- Baghdad / Iraq

Email:

iman.aziz@colang.uobaghdad.edu.iq

Since antiquity, literature has persisted in documenting human experiences,

refining them through an aesthetic style that serves moral and societal causes to regulate individual behavior within society. In the modern era, a genre of literature emerged to prophesy and warn against the consequences of totalitarian regimes ruling certain societies: dystopian literature. The latter has proliferated across contemporary world literature, a trend mirrored in Hebrew literature, where the contemporary literary generation of Jewish writers in the occupied land is regarded as the generation of dystopian literature.

In the story "The Flood of the Sea" by A.B. Yehoshua, a dystopia is manifested through systemic totalitarianism, the suppression of thought, and the erosion of individuality. Yehoshua saturates the narrative with symbols and cues of a dehumanized dystopian environment—one that maintains a facade of heroism and idealism while concealing an inner void regarding the value of valor for an identity-less individual. It portrays regimes that sacrifice their youth for a cause destined for catastrophe, unless rectified by solutions aligned with the immediate realities of time and place,

rather than adhering to prefabricated laws enacted by those no longer in touch with the present reality.

At the time of its writing, Yehoshua bestowed upon Hebrew literature a unique masterpiece, renewing his warnings upon its republication. The prophecy of his literature has been fulfilled in the current state of his society in 2026.

Keywords: A.B. Yehoshua, The Flood of the Sea, Dystopia, Modern Hebrew Literature.

מקורות

המקורות הערביים

- 1- توماس، ان ماري. بوكر، كيث. (٢٠١٠). المرجع في روايات الخيال العلمي. ت: عاطف يوسف محمود. مصر: المركز القومي للترجمة.
- 2- سارجنت، لايمان تاور. (٢٠١٦). اليوتوبية. ط ١. ت: ضياء رواد. مصر: المركز القومي للترجمة.
- 3- ماركيز، هيرت. (١٩٨٨). الانسان ذو البعد الواحد. ط ٣. ت: جورج طرابيشي. لبنان: منشورات دار الاداب
- 4- القماح، نرمين صالح. (2018). ادب المدينة الفاسدة الانتقال من الادب الخيالي الى الواقع. لندن: مجلة الجديد العدد ٣٧.
- 5- عبد الجواد، ابراهيم نصر الدين. (د ت). ادب النهايات الاسرائيلي رواية ٢٠٢٣ للاديب يجال

- سارنا نموذجا. مصر: منشورات كلية الاداب -
جامعة طنطا.
- 6- حمداوي، جميل. (١٩٩٧). السيموطيقا والعنونة. الكويت: وزارة الاعلام.مجلة عالم الفكر: العدد ٣.
- המקורות העבריים**
1. יהושע. א.ב. (2009). מסוע הערב של הקובץ המאוחד. יתיר
- אינטרנט**
1. <https://library.osu.edu/projects/hebrew-lexicon/00459.php>
לקסיקון הספרות העברית החדשה- א. ב. 11:25 21\8\2025 BM
2. <https://simania.co.il/authorDetails.php?itemId=752>
סימניה- א. ב. יהושע 12:22 22\8\2025 AM
3. <https://blog.nli.org.il/tag/%D7%90-%D7%91-%D7%99%D7%94%D7%95%D7%A9%D7%A2/>
AM הספרנים- א. ב. יהושע 1:30 22\8\2025
4. <https://haraayonot.com/idea/dystopia/>
האינצקלופדיה של הרעיונות 19\10\2025 8:00BM
5. <https://www.lib.cet.ac.il/PAGES/item.asp?item=18307>
הוויראטואלית של מטח המרכז הספרייה 10:30 22\10\2025 BM
6. <https://www.hamichlol.org.il/%D7%93%D7%99%D7%A1%D7%98%D7%95%D7%A4%D7%99%D7%94>
מכלול האנציקלופדיה היהודית 24\10\2025 10:00BM
7. https://www.newlibrary.co.il/page_314
BM הספרייה החדשה 11:40 24\10\2025
8. <https://www.haaretz.co.il/gallery/architecture/environment/2022-06-19/ty-article-magazine/00000181-7b08-ddd7-a7b7-7b6c05d80000>
מות הזקן" של א.ב. יהושע: אין חדש תחת BM השמש הקופחת 7\2\2026 7:30
9. https://www.daat.ac.il/daat/ktav_et/maamar.asp?ktavet=1&id=692
מעמקים: קיצור תולדות הספרות העברית 7:30 9\2\2026 BM
<https://www.ida2at.com/dystopia-novels-1984-and-orher-years> .10
اسماء خيري . ١٩٨٤ وسنوات اخرى . اضاءات ١٠:١٥ ٢٣/٢ /٢٠٢٦
11. https://www.daat.ac.il/daat/ktav_et/maamar.asp?ktavet=1&id=824
מעמקים: ממרדנות לאנרכיזם ביצירת א ב יהושע 27\7\2023